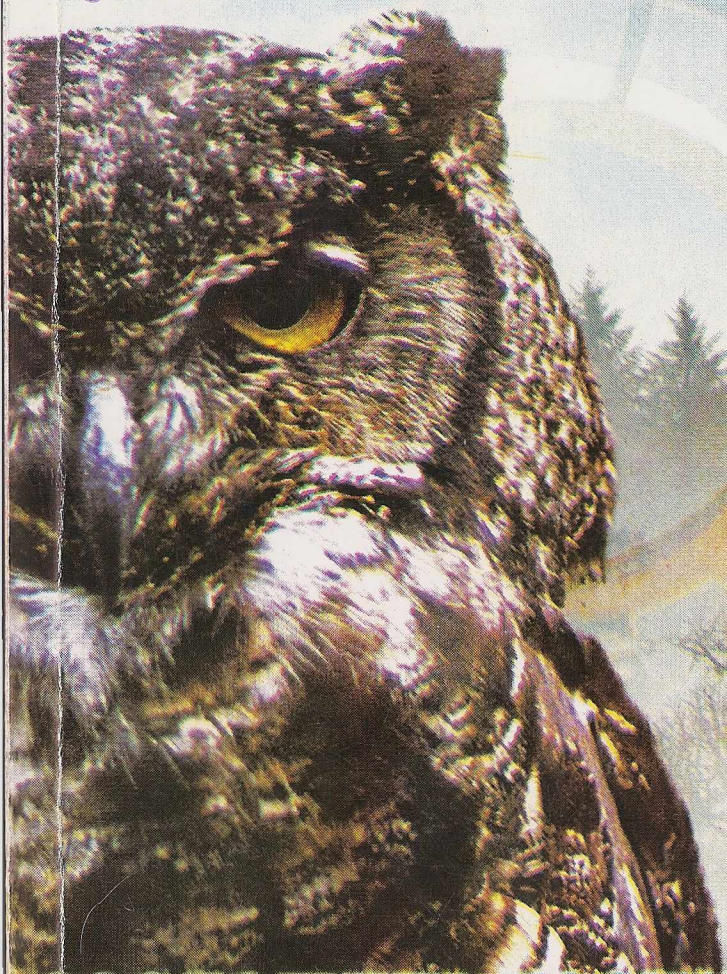

Тези Всеукраїнської зоологічної конференції

59(477)

3-85

**ЗООЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ
В УКРАЇНІ
НА МЕЖІ ТИСЯЧОЛІТЬ**

Таким чином, основними задачами подальших досліджень на Криворіжжі повинні бути:

- інвентаризація окремих груп тварин;
- аналіз популяційної структури окремих видів;
- закономірності просторового розподілу певних видів та їх угруповань;
- виявлення біоценотичної ролі фауни і окремих видів;
- діагностика окремих процесів і стану біогеоценозів в цілому;
- виявлення ролі фауни в оптимізації екологічного стану регіону;
- розробка нових методів зоологічних досліджень.

ДО ІСТОРІЇ ВИВЧЕННЯ ТЕРІОФАУНИ КРИВОРІЖЖЯ В ХХ СТОЛІТТІ

Євтушенко Є. Х.

Криворізький державний педагогічний університет

Криворіжжя розташоване в Правобережному Степу і є одним із найбільш техногенно трансформованих регіонів України. Змінені природні ценози збереглися на схилах степових балок та в долинах річок Саксагані, Інгулець, Бокова, Боковенька. Велика різноманітність техногенних екотопів (пов'язаних з видобутком та переробкою залізних руд) та природних обумовила наявність різних екологічних груп тварин. Вивчення видового складу, особливостей формування фауни Криворіжжя є одним з важливих завдань зоологічних досліджень в даному регіоні.

Систематичні дослідження теріофауни на Криворіжжі розпочалися в 70-і роки ХХ ст. Фрагментарні дані щодо теріофауни першої половини ХХ ст. в південній частині Єкатеринославської губернії зустрічаються в працях зоогеографів І. І. Барабаша - Никифорова (1924, 1928), М. В. Шарлеманя (1937), О. О. Мигуліна (1938). Так І. І. Барабаш - Никифоров вказує на 23 види гризунів і зайцеподібних, називає рідкісні види - звичайний хом'як, сліпачок, мишівка, видра, бабак, борсук, кабан, лісова куниця. Згідно М. В. Шарлеманя в понтійському районі степової зони, куди входить Криворіжжя, є 44 види і підвиди ссавців. О. О. Мигулін відмічає 25 видів ссавців, серед яких рідко зустрічаються кріт звичайний, борсук, горностай, земляний заєць великий і під сумнівом наявність хом'яка сірого, водяної полівки, жовтогорлої і польової мишей, а також не вказані для даного регіону мала білозубка, козуля, кабан.

Дослідження розподілу і чисельності гризунів в степовій зоні (II половина XX ст.) М. Є. Писаревою (1957) показало, що серед 14 видів, які мешкають в байраках і сільськогосподарських угіддях Дніпропетровської області є типові степові види: миша курганчикова, миша-малеча, нориця звичайна, сліпачок звичайний, хом'як сірий, великий земляний заєць.

Дослідник теріофауни України 50-х років І. Т. Сокур (1960) відмічає для південного степу 68 видів ссавців. Для нашого регіону звичайними видами згідно І. Т. Сокура є кажан пізній, ховрах крапчастий, пацюк сірий, земляний заєць великий, лисиця та інші. Рідко зустрічаються миша-малеча, полівка руда, плямистий олень.

Подальші дослідження фауни наземних хребетних Дніпропетровської області зоологами Дніпропетровського державного університету під керівництвом В. Л. Булахова (1983) дали можливість уточнити видовий склад ссавців (60 видів), визначити рідкісні та зникаючі види, які становлять 36, 7% від загальної кількості видів.

Наші дослідження (Євтушенко Є. Х., 1980; 1982; 1983; 1984; 1986; 1990; 1999) техногенного ландшафту Криворіжжя дали можливість встановити видовий склад ссавців, можливі шляхи формування теріокомплексів на порушених територіях, історичні зміни теріофауни на Криворіжжі. Серед виявлених нами 27 видів ссавців є представники рядів: Комахоїдні (їжак звичайний, мала білозубка); Рукокрилі (кажан пізній, руда вечірниця); Хижі (лисиця звичайна, кам'яна куниця, ласка; дуже рідко - тхір степовий, горностаї, борсук, снотовидний собака); Копитні (кабан, козуля); Зайцеподібні (заєць-русак), Гризуни (крапчастий ховрах, миші - лісова, хатня, курганчикова, рідше - жовтогорла і дуже рідко миша-малеча, сірий пацюк; східноєвропейська полівка, сірий хом'ячок, ондатра, водяна полівка, подільський сліпак). Земляний заєць великий спостерігався на початку 70-х років. Є усне повідомлення (В. В. Коцюруба, 2000 р.) про знахідки великого тушканчика в околицях с. Недайвода Криворізького району.

Теріофауна Криворіжжя включає степові види і види, що просунулися в степи по лісосмугах - лісові види (наприклад, лісова і жовтогорла миші). Зміна природного степового ландшафту на техногенний (зміненість території Кривбасу складає більше 94%), поява різних форм поверхні рельєфу (кар'єри, відвали), шламосховищ і водосховищ, мережі комунікацій по-різному впливають на теріофауну: одні види не можуть пристосуватися до нових умов і покидають своє місце мешкання, інші - швидко і легко адаптуються до нових умов, займають вільні екологічні ніші (мишовидні гризуни). Кількість видів ссавців на території Криворіжжя в 2-3 рази менша, ніж в інших регіонах України, але спостерігається висока чисельність

таких екологічно пластичних видів, як східноєвропейська полівка, лісова, хатня і курганчикова миші, сірий пацюк.

Таким чином, теріофауна Криворіжжя зазнала відчутних змін за останні 50 років активного антропогенного втручання в природне середовище. Для збереження рідкісних і зникаючих видів необхідно створювати мікрозаказники на степових ділянках по балках та берегах річок.

НЕКОТОРЫЕ СТРАНИЦЫ ИСТОРИИ КАФЕДРЫ ЗООЛОГИИ ТАВРИЧЕСКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО УНИВЕРСИТЕТА

Богатырева О.Б.

**Таврическая государственная агротехническая
академия, г. Мелитополь**

Кафедра зоологии является ровесницей Таврического университета и ведёт свою историю с 1918 г. Сначала она существовала в составе медицинского факультета, а затем, в связи с реорганизацией и переименованием Таврического университета в Крымский университет им. Фрунзе М. В., кафедра стала функционировать в виде двух кабинетов: зоологического и зоотомического, которые имели свою самостоятельность. В первом проводилось изучение беспозвоночных животных, а во втором – позвоночных. Зоологическим кабинетом заведовал профессор Э. А. Мейер, а зоотомическим - сначала профессор С. И. Метальников, в 1919/20 гг. - профессор П. П. Сушкин, а с 1922 года - профессор И. И. Пузанов, ранее работавший ассистентом П. П. Сушкина.

В октябре 1925 год, после преобразования Крымского университета в Крымский педагогический институт им. М. В. Фрунзе, зоологический и зоотомический кабинет были объединены в зоологический кабинет под общим руководством профессора И. И. Пузанова. В это же время на базе гистологической лаборатории медицинского факультета Крымского университета под руководством профессора В. В. Лункевича создаётся биологический кабинет, где работали профессор А. Г. Гуревич и старший ассистент А. Н. Канас. Упомянутые руководители кафедры были известными учёными, в частности, доктор биологических наук, профессор Эдуард Андреевич Мейер занимался энтомологией- объектом его исследований были разные группы муравьёв. Доктор биологических наук, профессор Сергей Иванович Метальников изучал позвоночных животных. Петр